

«НЕСАНКЦІОНОВАНИ» ПАУЗИ: АСПЕКТИ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Н.І. Чернюк,

Сумський державний університет, м. Суми

У статті визначаються суб'єктивні та об'єктивні причини появи у потоці мовлення перекладача пауз-хезитацій, класифікуються мовні елементи, усний переклад яких становить певні труднощі, що обумовлюють появу пауз-хезитацій.

Ключові слова: *усний переклад, пауза, хезитація, адресат, суб'єктивні фактори, об'єктивні фактори, культурологічний, лінгвокультурологічний, мовні рівні, мова-джерело, цільова мова.*

Поняття «усний переклад» охоплює всю різноманітність мовленнєвої діяльності, пов'язаної з усним викладом інформації, що підлягає перекладу.

Різноманітність матеріалів для усного перекладу, шляхів та способів його здійснення, специфіки умов, за яких він відбувається і які можуть стати на перешкоді адекватному інтерпретуванню інформації, що перекладається, обумовлюють актуальність цієї роботи.

Метою роботи є виявлення сутності факторів, що спричиняють появу «прогалин» у подачі адресату інформації, що перекладається.

Об'єкт статті – феномен мовчання перекладача, що порушує плавність його усного перекладу.

Предмет статті – це фактори, що спричиняють появу пауз (лакун) у мовленні перекладача під час усного перекладу ним інформації.

За В. фон Гумбольдтом, мова – це світ, що лежить між світом зовнішніх явищ і внутрішнім світом людини [1, 307]. Кожна мова, належачи певному етносу, характеризується як універсальними, так і своїми специфічними особливостями відображення цих «зовнішніх явищ», чи, іншими словами, реальної картини світу.

У процесі обміну інформацією між різномовними адресантом та адресатом перекладач-тлумач відіграє відповідальну роль посередника у адекватному тлумаченні прагматичної інтенції адресанта.

У силу певних причин перекладачу в мовленнєвому потоці адресанта не вдається «уловити» якийсь мовний елемент, що створює болісне мовчання перекладача [4, 187], «несанкціоновану» паузу-прогалину (лакуну) у плавності перекладу. Стає зрозуміло, що тлумач або не почув, або почув, але не зрозумів частини того, що сказав адресант.

«Не почув» може пов'язуватися з об'єктивними факторами: стороннім шумом, раптовим втручанням інших осіб і т.п. Об'єктивні фактори мають різне походження і знаходяться поза контролем перекладача.

Нерозуміння спричиняється і суб'єктивними факторами: освітнім рівнем перекладача чи його психологічним станом. З першим пов'язана недостатня лінгвокультурна компетенція (бідний словниковий запас перекладача, незнання базової лексики певної предметної галузі, фонетичних характеристик іноземної мови, специфіки морфології, а особливо синтаксичної будови корелюючих мов, недостатні фонові знання культурологічних аспектів народу, з мови якого здійснюється переклад, і т.п.).

Суб'єктивна і психологічна основа утворення «прогалин»: страх та нервозність, викликані відповідальністю, втома, що може призвести до послаблення на якусь мить концентрації уваги чи пам'яті. Несприйняття та нерозуміння певного сегмента інформації можуть спричинитися

недостатністю досвіду чи поганою здатністю адаптуватися до ситуації. Це хезитація, викликана психологічним станом перекладача.

У складному процесі усного перекладу мовчання-хезитація може з'являтися на будь-якому мовному рівні.

На фонологічному рівні факторами, що заважають розпізнати сказане, можуть бути:

- недбала вимова адресантом певних звуків фонематичного плану, пор.:

foam – home
pen – pan
cab – cap
sand – scent
send – sent
share – chair etc;

- діалектна, регіональна вимова чи вимова звуків із відхиленням від стандарту, напр.:

RP (Received Pronunciation)	GA (General American)	Cockney
very ['veri]	[ve'rj]	rain [rəin]
bee [bi:]	[bij]	Spain [spəin]
turn [tə:n]	[təhrn]	plane [pləin]
boot [bu:t]	[buwt]	plain [pləin]

Пор.: Molly gave Nell a piece of her mind. «Yer little sod! Why didn't yer tell me yer'd hurt yerself, eh? » [5, 38];

- ненавмисне (іноді навмисне) спотворення вимови слів [2, 148-149], коли звуки або зовсім не вимовляються, або вимовляються нечітко. Напр.:

(h)eartless (h)eeling (o)f
(h)eating (h)er
(h)edge (h)ere та ін.

«What's the point o' that?» [5, 190].

«I duno about that.» [5, 335];

- індивідуальні дефекти вимови адресанта, особливо якщо англійська не є його рідною мовою:

[r] замість [l]
[w] замість [v]
[i] замість [s]
[s] замість [i]
[n] замість [ŋ] і навпаки;

- дефекти вимови через фізичні вади (вставні зуби або заїкання):

... he said, «If you please will you pass me the cheese and the b-b-b-b-b-butter» (Limerick);

- омофони в тексті інформації типу:

arms-arms, buy-by, not-knot, air-heir, or-oar;

- «різночитання» на стику слів типу:

see Marble – seem able
a nice house – an ice house
a nation – an Asian
the tall boys – that all boys
and fortunately – unfortunately
its wings – it swings і т.п.

Щоб уникнути паузи в незрозумілих місцях, перекладач має, з одного боку, знати особливості вимови не тільки стандарту англійський звуків, але й їх вимови у діалектах та у мовленні тих, для кого англійська не є рідною мовою. Але в усіх випадках надійною опорою для перекладача має слугувати контекст. Мовлення тих, хто має природні вади вимови,

повинно сприйматися перекладачем з терпимістю і повагою до адресанта, з намаганням, не показуючи непорозуміння і не допускаючи «прогалини» у потоці перекладу, уловити значення вимовленого й адекватно відтворити його у цільовій мові.

Високий темп мовлення з нестандартними асиміляціями приголосних та редукцією голосних може викликати запинку в перекладі змісту «послання». Виходом у такій ситуації може бути перепитування або прохання до адресанта висловлюватися у нормальному темпі.

На граматичному рівні паузи-гезитації можуть виникати при передачі часових форм дієслова, граматичних способів і подвійних чи й потрійних заперечень в українській мові [2, 151].

Такі випадки не вважаються складними для освіченого перекладача. При цьому перекладачу не слід нехтувати особливостями відтінків негацій, зокрема негацій, пов'язаних із заборонами та обмеженнями. Типовими прикладами під час перекладі з української можуть бути:

«Не положено!» – Пауза перекладача, поки він знаходить корелят «You can't do it».

«Неможливо в це повірити» – (Пауза) «One can't believe it».

«Не слід (щось робити)» – (Пауза) «It's not a good idea to...»

Щоб не допустити непотрібної паузи, від перекладача вимагається миттєвий аналіз та синтез контекстових умов дискурсу.

Труднощі перекладу на англійську мову і, як наслідок, небажану паузу можуть викликати синтаксичні чинники, як-от: відсутність в англійській мові безособових речень типу «не думається», «не працюється», «не спиться» і т.п., для перекладу яких в англійській мові необхідні підмет і смислове дієслово в певному граматичному часі.

Проблеми у перекладі, що можуть викликати небажану паузу, зумовлюються і вільним порядком слів у реченні. Подібні проблеми виникають і у мовленні англійською, коли англійська мова адресанта не є його рідною мовою, а у його рідній мові теж вільний порядок слів у реченні, і він екстраполює його на своє мовлення на англійській. У мовленні з вільним порядком слів важко уловити тематично-рематичні відношення, що складають суть послання. Перекладачу або доводиться мовчати (пауза), або давати послівний переклад, що знижує його якість.

«Прогалини» у перекладі, що виникають на лексичному рівні, спричиняються різними факторами. Зазвичай вони можуть спричинятися вживанням мовцем:

- сленгізмів типу:
to dish = to talk shop,
hand-loose = calm,
to give a tinkle = to phone,
buck-passer = a coward,
to be with it = to understand;
- діалектизмів типу: daft = silly, fash = trouble;
- рідкісних професіоналізмів:
chopper = helicopter, price spiral = price rise;
- колоквіалізмів типу:
to hob-knob with somebody = to be familiar with somebody,
to take it = to understand,
darn nice = very nice,
a hit man = a killer,
cool movie = a very good film;
- щойно створених неологізмів типу: digital ink;
- рідкісних професійних абrevіатур типу:
LOX = liquid oxygen,
TRUD = time remaining before dive,
ESLO = European Satellite Launching Organization,

NOK = next of kin,

P.C. = Privy Council і т.п.

Мова не йде про паузи, що реалізують цілісність чи дискретність у перекладі [3, 105]. Це – паузи-хезитації, спричинені нездатністю перекладача зрозуміти щось у мовленні адресанта.

Обов'язковою умовою досягнення адекватності усного перекладу без небажаних пауз, що свідчать про недоліки в професійній підготовці перекладача, є, окрім знання мови, глибоке проникнення в психолого-лінгвістичні особливості, специфіку культури (лінгвокультурологічний аспект) та реалії народу, з мови якого чи на мову якого здійснюється усний переклад.

UNAPPROVED PAUSES: ASPECTS OF AN ORAL TRANSLATION

N.I. Cherniuk

The article is concerned with the subjective and objective factors that cause the “painful” hesitation pauses in the flow of the interpreter’s speech and with the classification of the kinds of language materials which are apt to cause misunderstanding and as a result the hesitation pauses on the part of the interpreter.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гумбольдт В. О сравнительном изучении языков применительно к разным эпохам их развития // Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. - М.: Прогресс, 1994. - С. 307.
2. Максимов С. Є. Усний двосторонній переклад. - Київ: Ленвіт, 2007. - 416 с.
3. Перегудова О.О. Пауза як засіб реалізації категорії цілісності в інформативному бізнесовому дискурсі // Проблеми загальної, германської, романської та слов'янської стилістики: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. - Горлівка: Видавництво ІДПІМ, 2005. - Т. I. - С. 105-108.
4. Чужакін А. Мир перевода. - М.: Валент, 2003. - 223 с.
5. Cox J. Cradle of Thorns. - Glasgo, 1998. - 434 p.

Надійшла до редакції 27 листопада 2009 р.